

Les primeres partitures gironines

L'escriptori del monestir de Ripoll va produir també documentació musical

JOSEP PUJOL > TEXT

El primer document amb notació musical a Catalunya —i una de les primeres d'Europa— és una acta de consagració de l'església del castell de Tona (Osona), del 889, on el cantor va apuntar-se, per recordar-les, unes quantes notes de l'antifona *Surgite sancti Dei*. Si hi ha consens sobre la primera partitura catalana, quan restringim l'àmbit a les comarques gironines tot es torna una mica més complex. Hem d'anar al bressol de Catalunya per situar-les.

El monestir de Ripoll en temps de l'abat Oliva (1008-1046) va ser un centre cultural i pedagògic de primer ordre. Si tenim en compte que l'educació medieval era estructurada en dues parts, el Trivium i el Quadrivium, la ciència de la música era posada dins aquesta dar-

tera al costat de l'aritmètica, la geometria i l'astronomia. És en aquest context que trobem un dels grans documents musicals medievals, el còdex 42 de l'Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), de la primera meitat del segle XI, i que recull el *Breviarium de musica* i a més s'hi copien els tractats *Musica Enchiriadis* i *Scolica Enchiriadis*. En aquests tractats s'hi escriuen sorprenents exemples de música polifònica, però són més models de reflexió teòrica que partitures per ser cantades.

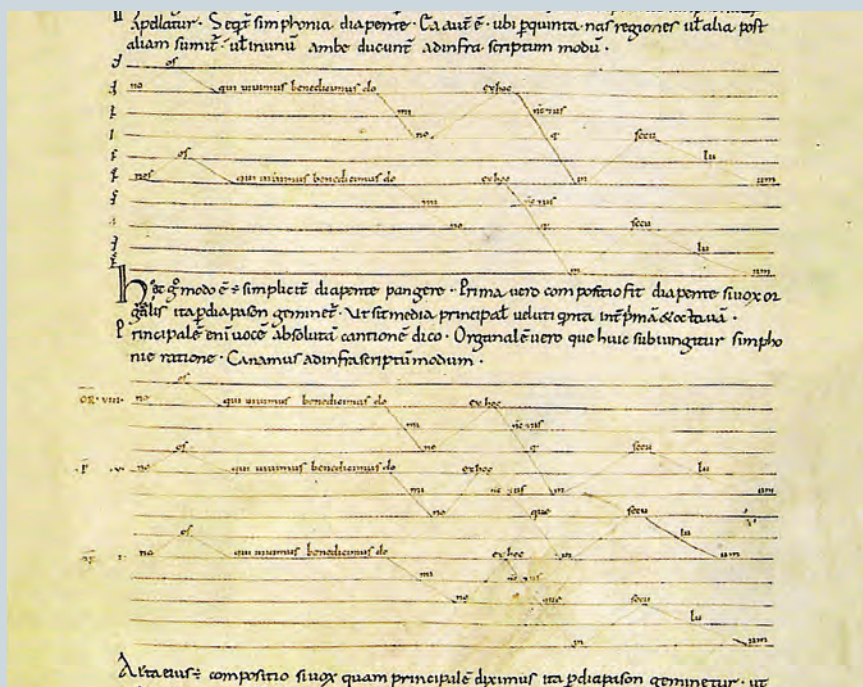
Coetani del Breviari de música, l'altre document que pot optar a ser la primera partitura gironina procedeix també de la biblioteca monacal de Santa Maria de Ripoll, el *Tonari* copiat pel monjo Guifré (ACA, Ripoll, 74), que aplega els cants de l'ordinari de la missa, un exemple rar perquè es conserven

pocs tonaris anteriors al segle XII. Falta-ven anys perquè es difonguessin la pauta i els noms de les notes ideats per Guido d'Arezzo. Les melodies s'escriuen en neumes, signes damunt del text que servien més aviat com a recordatori d'una música apresada prèviament, signes que a Catalunya tenien certes especificitats, fins al punt que s'ha parlat d'un tipus de «notació catalana».

Finalment, a l'origen dels drames litúrgics es troba el Cant de la Sibilla, una cerimònia tradicional nadalenca no només a Mallorca. Justament a Ripoll se'n troben dues de les primeres versions, també de mitjan segle XI o fins i tot anterior (ACA, Ripoll, 106 i 151).

Tant el *Breviarium de musica*, com el *Tonari* i les primeres versions del Cant de la Sibilla són documents excepcionals que mostren la vitalitat musical del monestir de Ripoll, en paral·lel a les meravelles iconogràfiques de la seva portalada —també amb ressonàncies musicals, com els intèrprets acompanyant el rei David— o les seves Bíblies il·lustrades. Més enllà de la seva importància, indiscutible, sempre queda la possibilitat que hi hagi alguna partitura gironina anterior a aquestes esmentades, dispersa en pergamins no específicament musicals, amb problemes de datació o, simplement, pendent d'un medievalista que ens la redescobreixi.

Josep Pujol és professor a l'Esmuc i escriptor.

>> Detall del còdex 42 de Ripoll, que conté exemples per notar la polifonia a dues i tres veus. Això no vol dir que la polifonia fos freqüent en la litúrgia del segle XI.